

Милован Р. Суботић

Институт за стратегијска истраживања, Београд

КОНФЛИКТНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ПОТИСНУТОГ ИСЛАМИСТИЧКОГ ЕКСТРЕМИЗМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Сажетак

У раду се анализира конфликтни потенцијал верске компоненте екстремизма косовских Албанаца у врло сложенем и изнијансираном миљеу јужне српске покрајине. Као иницијална тешкоћа приликом елаборације овог феномена јавља се недвосмислена корелација овог екстремистичког партикуларитета са етнонационализмом. Ипак, како је вокацијска тема овог рада окренута ка анализи исламистичког екстремизма на КиМ, неопходно је дати генезу кокетирања албанског етноса на Косову и Метохији са екстремистичким тумачењем присталица најмлађег монотеизма на овом простору и то кроз процес исламизације и албанизације и контроверзе око исламистичке компоненте у доктринарним документима и спровођењу начела Прве и Друге Призренске лиге. Савремени контекст проблема анализиран је кроз исламистичке тенденције на КиМ оличене у деловању тзв. светих ратника у терористичким активностима ОБК, док се кроз исламизам под окриљем тзв. хуманитарних организација даје преглед постратног експанзивног ширења најрадикалнијег огранка сунитског ислама на КиМ.

Кључне речи: *исламизација, екстремизам, идентитет, исламизам, тероризам, Косово и Метохија, вахабизам, етносепаратизам*

Поред вокацијске улоге државе, нарочито у времену када се религија на велика врата вратила на пиједестал битности друштвене стварности, значајна је улога коју су верски режими играли, и играју, у настајању и мењању колективних идентитета. Стога је неопходно да религију и политику не посматрамо као засебне области људских друштава,¹⁾ већ онако како их третира Баксов (*Bax*) појам верског режима као „деформације моћи и зависности која понекад делује заједно са државом, а понекад против ње“.²⁾ Стога, религију истражујемо као културни садржај, структурну форму и наглашено садејство ова два аспекта. У прилог овоме иде и чињеница да је систем милета³⁾ подстицао снажно осећање припадности које је пре било одређено верском повезаношћу него етницитетом или језиком. У ствари, етничка идентификација на Балкану још у великој мери почива на верској припадности, што објашњава честу употребу термина етно-религијски идентитети. Међу балканским муслиманима слична тенденција се развила крајем деветнаестог века. „Тада је дошло до помака од заједничког идентитета заснованог искључиво на исламу, ка идентитету у којем је етницитет постао значајан чинилац.“⁴⁾

Како је тема овог рада неспоран конфликтни потенцијал верске компоненте екстремизма, а за кога смо већ констатовали да према принципу спојених судова корелира са етнонационализмом, неминовно је да научну анализу конфликта, како оних међудржавних, тако и унутрашњих (верских и етничких), темељимо на историјским и друштвеним (политичким, етничким, верским, идеолошким) условима и чиниоцима, те динамичним интеракцијама учесника у њима, прожетим различитим интересима и циљевима актера. Између свих друштвених сукоба постоји висок ниво међузависности, сплет узрока и последица који се разликују по свом значају, времену трајања и нужности постојања. Стога се може говорити о „узроцима првог, другог, трећег и н-тог степена и нивоа од конкретне узрочности, преко узрочности класе појава (сукоба), до узрочности које важе за систем као целину“.⁵⁾

1) Ново доба повратка религије, Ђентиле (*Emilio Gentile*) је назвао „новим раздобљем сакрализације политике, тј. раздобљем теополитике“ (*Emilio Gentile, Religije i politike, između demokratija i totalitarizma*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009, str. 11.)

2) Исто, стр. 2.

3) Милет је назив за систем верске аутономије у Османском царству, којима су управљали верски поглавари. Османски систем милета се сматра за рани пример пре-модерног религијског плурализма. Више у: Sachedina, Abdulaziz Abdulhussein, *The Islamic Roots of Democratic Pluralism*, Oxford University Press, 2001.

4) Poulton, Hugh, Suha Taji-Farouki (ur), *Muslim identity and the Balkan state*, London: Hurst, 1997, str. 242.

5) Љубиша Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма: прилози за заснивање примењене геополитике*, Сремски Карловци, Каирос, 2012, стр. 88.

Анализирајући узроке и поменуте чиниоце верских конфликта можемо уочити њихову изражену флуентност која нам отежава посао класификовања ових облика политичког насиља. Управо захваљујући чињеници да се „верска начела могу врло растегљиво и према практичним потребама тумачити, увек постоји могућност да се изабере оно које тренутно одговара и неким профаним циљевима“.⁶⁾ Најчешћи је проблем „чврстог загрљаја“ етнонационалистичких и верских партикуларитета савременог екстремизма, који је нарочито изражен на тлу балканских држава, и наравно, што је и тема овог рада, на примеру успостављања и етаблирања овог облика политичког насиља код косовских Албанаца. Да би разумели овај феномен, неопходно је дати и генезу кокетирања албанског етноса на Косову и Метохији са екстремистичким тумачењем присталица најмлађег монотеизма на овом простору, те следи.

КРАТКИ ПРИКАЗ ИСЛАМИЗАЦИЈЕ И АЛБАНИЗАЦИЈЕ

С правом се може рећи да је исламизација дала комплетан лик албанској колонизацији, те јој условила изглед и ток. Упоредо са албанским насељавањем на територији Косова и Македоније, Срби и Македонци често су напуштали своју земљу, те су уместо хомогених српских и македонских крајева добијени, у крајњем исходу, компактни албански крајеви.⁷⁾ Такође, конфликт између албанског и српског народа, заправо, и нема нужно национални карактер. Напротив, ова два етникума живела су заједно без икаквог значајнијег конфликта кроз многа столећа средњег века, те се може констатовати да сукоб настаје у новој верско-друштвеној диференцијацији турског (отоманско-феудалног) поретка.⁸⁾ Систем насиља и Османлија и Арбанаса муслимана над хришћанима почивао је на верском и социјалном уређењу Османског царства, које је, пре свега као исламска држава са строгим верском хијерархијом и сталешким редом, поделило поданике у две категорије: муслимане (правоверне) и невернике (углавном хришћане). Том поделом, грађани

6) Милован Суботић, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља“, *Поља геополитике – зборник радова*, (приредили Љ. Деспотовић, В. Конатар), Култура –полис: Факултет за европске правно политичке студије, Нови Сад, 2017, (215-229), стр. 217.

7) Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр 19.

8) Исто, стр. 20.

муслимани имали су сва права, а немуслимати су били грађани другог реда.⁹⁾

Оваква подела, хришћанима у Албанији и средњовековној Србији није донела истоветан третман. Иако су преведени у рају, хришћани у Албанији, поготово у северној (брдовитој), са доминантним патријархално-племенским (фисовским) друштвом, били су лабаво везани за османски феудализам и његову власт. Хришћани на Косову и Метохији, са расточеним феудалним друштвом које је било уништено заједно са државом, осим нешто преживеле ниже феудалне структуре, било да су остали хришћани или да су исламизовани, чврсто су били укључени у османски феудализам.¹⁰⁾ Жесток карактер конвертита истиче и Патријарх пећки Василије Бркић у „Мемоару за грофа Орлова“, од 29. марта 1771, када говори да се од муслиманских Албанаца прибојавају чак и сами Турци, јер је „албанскаја порода жестока, досадителна, грабителна, неспокојна, крвопроливателна и високоумна“.¹¹⁾

На питање о ужем временском одређењу исламизације и албанизације косовских Срба и Македонаца у западној Македонији не може се одговорити јединствено. Начелно, може се сматрати да су прве групе Срба исламизоване и албанизоване у западној (пограничној) етапној зони, а последње - у крајњој зони на истоку.¹²⁾ Према Јовану Хаци-Васиљевићу, главна исламизација у западној зони десила се крајем XVII века. Источнији предели су почетне импулсе исламизације добијали нешто касније, док је сам процес доживео продужено трајање. На пример, у Горњој Морави и Изморнику прва исламизација датира око 1735, или нешто касније, а најмлађа око 1870. године.¹³⁾ Исламизовање, дакле, тече сукцесивно, али се ипак запажају извесне временске законитости о томе

9) Владимир Стојанчевић, *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Београд 1971, стр. 70.

10) Р. Тричковић, „У сусрет најтежим искушењима: XVII век“, у: *Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989, стр. 119.

11) Јован Радонић: *Римска Курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Српска академија наука, Одељење друштвених наука, књига 3, Београд, 1950.

12) По питању исламизације Срба на ужем подручју Косова може се рећи да се иста дешавала и пре доласка Албанаца, али као изузетак. Сви остали поисламљени Срби и Цигани су у ислам прелазили касније, од друге половине XVIII века, када се већ почиње осећати снажнији албански утицај. Пажљивим истраживањем могао се реконструисати хронолошки низ података о исламизацији косовских родова. А. Урошевић, „Косово“, у: Димитрије Богдановић: *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр. 21.

13) А. Урошевић: „Горња Морава“, 102-104, у: Димитрије Богдановић: *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр. 21.

која је исламизација вршена у већој мери.¹⁴⁾ Упоредо са исламизацијом, на целом овом подручју албанске експанзије у XVII и XVIII веку, а поготово касније у XIX веку, појавила се и албанизација српског становништва. Примањем ислама примао се албански језик и обичај и губила своја народност. Штавише, као што је чест случај са конвертитима, чин примања ислама стварао је ново непријатељство према својој старој средини – „исламизовани и албанизовани Срби били су потом најборбенији, ударни део албанске народности“¹⁵⁾.

Укратко, столећа отоманске окупације и исламизација на Балкану дубоко су пореметили односе Албанаца са Србима и суседним народима који су у њима често видели оруђе отоманске репресије. Јаз између Словена и Албанаца даље је продубљен у XIX и XX веку сукобљавањем њихових националних програма, што је отворило широк простор за утицај ванбалканских сила које су умешно користиле међусобне анимозитете за своје циљеве. „Фактор религије у свему овом не би требало ни потценити, али ни преценити јер још од времена Прве призренске лиге па надаље credo албанског националног покрета гласи: „религија Албанаца је албанство“ (*feja e shqyptarit ashi shqyptaria*)“.¹⁶⁾

ИЗМЕЂУ ДВЕ ПРИЗРЕНСКЕ ЛИГЕ

Велика источна криза, која је од 1875. до 1878. године протутњала Балканским полуострвом, исцртала је нову политичку карту Европе, а последице њеног деловања биле су далекосежне и трасирале су судбину балканских народа за дужи временски период. Једна од последица ове кризе, била је Призренска лига која се називала и Арбанашка конгра.¹⁷⁾ У зависности од тога ко и на који начин посматра деловање Призренске лиге, о њеној активности и значају постоје различита, па чак и противречна схватања.¹⁸⁾

У условима, у којима је Берлински конгрес донео прекретницу у ослободилачким покретима балканских народа и почео процес поделе Отоманске империје, у Призрену је јуна 1878. године

14) Исто.

15) Исто, стр. 23.

16) Rexhep Ismajli, „Albanians and Southeastern Europe (Aspects of Identity)“, у: D. Janjić i S. Maliqi (eds.), *Conflict or Dialogue: Serbian-Albanian Relations and Integration of the Balkans*, Open University, Суботица, 1994.

17) Владан Ђорђевић, *Арнаути и велике силе*, Београд, 1913, 130–132.

18) Исто.

формирана „Лига за одбрану албанског народа“ („Прва призренска лига“) и усвојен први албански национални програм. Циљ је било стварање албанске државе у коју би ушле четири области: Јужна Албанија и Епир, Северна и Средња Албанија, Македонија и Косово с деловима Јужне Србије и Македоније.¹⁹⁾ Иако је Лига у почетку уживала подршку турске власти, после Берлинског конгреса албански покрет се окреће против Порте која га је ликвидирала 1882. Године, док је читаво подручје запало у стање анархије и насиља. Репресија над српским становништвом на подручју данашњег Косова и Метохије довела је до исељавања око 400.000 људи у Србију између 1878. и 1912. године.²⁰⁾

Србија, и касније Краљевина СХС, нису имале дефинисану политику према Албанцима који су се нашли у њиховим границама после 1912. године. Мировним уговором склопљеним у Берлину 1878. године Србија је преузела обавезу заштите верских мањина на својој територији²¹⁾. Ситуација у пракси била је, међутим, другачија: изузев албанских феудалаца и грађанства који су нашли своје место у организацији нове државе (нарочито кроз муслиманску партију „Демие“²²⁾) етнички Албанци били су лишени ових права. Изузетак од ове политике српских политичких кругова према Албанцима били су ставови српске и југословенске левице, најпре Српске социјалдемократске партије, а између два рата КП Југославије.

Албанско становништво на Косову распад Југославије и фашистичку окупацију 1941. године дочекало као ослобођење, што су окупационе власти подстакле укључивањем подручја данашњег Косова и Метохије у састав „Велике Албаније“ створене под италијанским протекторатом. Неалбанско становништво је између

19) *Програм Призренске лиге: Задужбине Косова*, Епархија рашко-призренска и др., Призрен и Београд, 1987, стр. 627-628 у: Предраг Симић, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517>, приступ 21.12.2016.

20) Јован М. Јовановић, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд 1941, стр. 39-41. у: Предраг Симић, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517>, приступ 21.12.2016.

21) Члан 35. тог уговора гласи: „У Србији разлике у вери и вероисповести неће моћи да буду сметња да неко из то разлога буде искључен или спречен да ужива своја грађанска и политичка права, да не буде примљен у јавне службе, на положаје и да му се не указују почастии или да не обавља разне занате или занимања, ма у ком месту то било. Слобода и јавно вршење црквених обреда свих вероисповести биће зајемчени свим грађанима Србије и странцима, и никакве сметње неће се моћи правити њиховим односима са својим духовним старешинама.“ Наведено према: Д. Богдановић, оп. цит, стр. 184.

22) Припадници *Демие*та и других албанских политичких организација неговали су иредентистичке циљеве да би 1941. године ушли у органе марионетске „Велике Албаније“ створене под италијанским протекторатом.

1941. и 1945. године било изложено терору и етничком чишћењу на чијем удару су се нашли нарочито српски и црногорски колонисти који су заједно са великим бројем староседелаца протерани у централну Србију.

Лидери предратне муслиманске партије Џемиет на Косову тада стварају нову албанску политичку организацију *Lidhja kombetare shqiptare* са изразито иредентистичким програмом. Овакву политику после капитулације Италије наставио је и Трећи рајх под чијим утицајем је крајем 1943. године основана тзв. „Друга призренска лига“. Повлачењем Скендербег дивизије из Дебра крајем августа 1944. године, утицај сила осовине на Лигу почиње да слаби, а преузимањем власти у Албанији од стране комуниста, новембра 1944. године, Лига је, и званично, престала да постоји. Око карактера Призренске лиге и данас постоје спорења, која се крећу од чешће експонираног виђења лиге као етнонационалистичког пројекта, до становишта да је реч о јасној панисламској конотацији²³⁾.

САВРЕМЕНЕ ИСЛАМИСТИЧКЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ НА КИМ

Националистичке покрете савременог света, по правилу, прати одређено религијско опредељење које извесно може постати извориште екстремних верских осећања. Обрнут случај, тј. да екстремни верници постају националисти – екстремисти, приметно је ређи управо из разлога што њих, недвосмисленим и нераскидивим везама, већ повезује фанатична вера.²⁴⁾

Стога, трансформација албанских екстремних организација од национализма ка верски инспирисаном екстремизму, не представља новост. Наиме, још током Другог светског рата, албански националистички покрет, утемељен на програму помињање тзв. Друге призренске лиге, направио је значајне искораци ка верском фанатизму. Добар пример је обраћање тадашњег албанског лидера

23) Према Јевтићу, „Политички покрет који се формира међу Албанцима, пре свега Прва Призренска лига је панисламски покрет. А сваки панисламски покрет је антинационалан, самим тим и антиалбански. То је покрет који је настао као реакција на Берлински конгрес 1878. године, који је претио да отме делове османске царевине, насељене између осталог етничким Албанцима. Види: Мирољуб Јевтић, „Прерастање албанског сецесионизма у антиалбански покрет“, *Страни правни живот*, (96-114), стр. 105.

24) Милован Суботић, *Екстремизам под окриљем религије – исламистички екстремизам на примерима БиХ и Р. Србије*, Медија центар Одбрана и Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2015, стр. 279.

Сокоља Доброшија који је чак и на крају рата позивао на „дихад“, као и чињеница да су припадници дивизије „Скендербег“ приликом ступања у њене редове полагали заклетву верског садржаја користећи Куран и сл.²⁵⁾

Последња деценија XX века изнедрила је етносепаратистичку организацију ОВК²⁶⁾ која је, осим изворног (и примарног) утемељења на етничкој албанској основи, имала и своју исламистичку компоненту. Ирански модел уређења државе као Исламске републике, нарочито је промовисан у исламистичком крилу ОВК. Операционализација ка тероризму постала је очигледна након формирања јединице муџахедина по називом „Абу Бекир Садик“²⁷⁾, 1998. године у селу Доњи Преказ на Косову.

Догађаји са почетка XXI века донели су вишеструка поткрепљења става о исламистичком карактеру који је карактерисао ОВК деведесетих година прошлог века. Октобра 2001. године у Авганистану је откривена документација везана за Дамира Шабанија, косовског Албанца, који је попуњавајући приступни формулар истакао: „Заинтересован сам за самоубилачке операције. Имам борбено искуство у ОВК против српских и америчких снага“²⁸⁾. Директна међузависност између деловања ОВК, које је најчешће тумачено искључиво као етносепаратизам, и панисламизма на глобалном нивоу, може се видети на примеру Организације исламске конференције одржане у Пакистану 1997. године, којом приликом су „субверзивне активности великоалбанских сепаратиста добиле квалификацију дихада“²⁹⁾.

Према наводима Јиргена Елзесера (*Jürgen Elsässer*), угледног немачког аналитичара и експерта за исламистички екстремизам, прва муџахединска јединица на Косову и Метохији делова-

25) Видети шире у: Драган Симеуновић, *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд 2009. стр. 230.

26) У широј јавности тзв. ОВК се први пут огласила фебруара 1996. године, када је преузела одговорност за извођење терористичких акција на објекте на Косову и Метохији у којима су били смештени Срби прогнани из Републике Хрватске (Р. Гађиновић, „Косово и Метохија – Изазови и одговори“, Тематски зборник: *Космет – Гордијев чвор*, (прир. Ј. Ћирић), Институт за упоредно право, Београд, 2008, (21-52), стр. 38.

27) Језгро ОВК чинили су искусни припадници терористичких група са простора Космета, али и извесан број страних плаћеника и добровољаца, муџахедина из исламских земаља. Крајем јула 1998. године припадници МУП-а Србије у Дреници разбили јединицу муџахедина под називом „Абу Бекир Садик“. У њој се налазило 70 муџахедина, од којих 40 странаца, највише из Саудијске Арабије, Египта, Албаније и Македоније.

28) Драган Симеуновић, *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009, стр. 233

29) Љубиша Деспотовић, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017, стр. 194.

ла је од маја 1998. године на подручју Дренице и њен вођа је био Екрем Авдију из Косовске Митровице. Јединица је била позната под називом „Бригада Абу Бекир Садик“, а формирана је заправо у БиХ уз помоћ инструктора из Саудијске Арабије и Турске. Поред косовских албанаца, чинили су је и муџахедини из Босне и Херцеговине, Албаније, Египта, Македоније и Саудијске Арабије.³⁰⁾

Амерички новинар и публициста Расел Гордон (Russell Gordon), у свом делу под називом *Behind Kosovo's Facade* (*Иза фасаде Косова*), указује како се уочава све веће присуство Арапа са Блиског истока, као и арапске дијаспоре из западне Европе. Исти аутор даље наводи да се „јачање вахабистичких опредељења код Албанаца свакодневно види по њиховом карактеристичном изгледу (дужина косе, браде, панталона), као и да се уочава стални пораст броја следбеника вахабистичке вероисповедне праксе у џамијама“.³¹⁾ Такође, бројни су примери организовања и деловања радикалних исламиста пореклом са Косова у земљама западног света, нарочито на тлу САД. Када је реч о происламистичким организацијама чије је деловање доказано на територији Косова и Метохије, означене су: „Абу Бекир Садик“ из Косовске Митровице, „Алахова војска“ из Призрена и „Селафисти“, такође из Призрена.³²⁾

Чињеница је да је последња деценија прошлог и првих петнаестак година ХХI века на Косову, као и уосталом у Албанији и Македонији, обележена значајном обновом религиозности, која се јасно очитује у стотинама подигнутих нових џамија и других сакралних исламских објеката. Истовремено, у исто време на територији Косова и Метохије дошло је до рушења, оштећења и скрнављења великој броја хришћанских верских објеката и споменика, из чега се недвосмислено може извући закључак да обнова религиозности има и своју милитантну димензију, те да не представља само пуко право на исповедање вере у једном грађанском друштву. Очигледно је да се ова верска обнова кроз повратак исламским коренима, код једног дела становништва доживљена као учешће у својеврсном верском рату.

30) Јирген Елзесер, *Джихад на Балкану – Како је џихад стигао у Европу (Свети ратници и тајне службе на Балкану)*, Београд, Јасен, 2006, стр. 133.

31) Russell Gordon, *Behind Kosovo's Facade*, Интернет сајт: <http://www.serbianna.com/columns/gordon/004.shtml> (21.12.2016.)

32) Исто.

ИСЛАМИЗАМ ПОД ОГРТАЧЕМ ХУМАНИТАРНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Као једно од најзначајнијих питања које непосредно тангира успостављање и ширење екстремистичких група инспирисаним вахабистичким учењем, јавља се питање деловања тзв. добротворних и хуманитарних организација. После НАТО агресије и повлачења српских снага безбедности са Косова и Метохије 1999. године, широм су отворена врата различитим мешетарима који су под изговором хуманитарне активности за албанско становништво КиМ, обављали примарну мисију успостављања и ширења овог облика исламског учења.

Нарочита активност примећена је у деловању *Саудијског комитета за помоћ Косову и Чеченији*³³⁾, иначе, званичног тела саудијске владе. Суштина деловања ове организације огледа се у популарисању фундаменталистичких уверења, те се у том циљу врши финансирање бројних организација на Косову и Метохији, познатих по верском екстремизму. Међу њима ваља поменути „Студентски исламски фронт“, Албанску омладину на Косову“, „Призренску омладину“ и друге.³⁴⁾

Тзв. Хуманитарна организација под називом „Агенција за помоћ земљама трећег света“ („*Third World Relief Agency*“ – *TWRA*), иначе најчешће помињана у контексту подршке исламистичким екстремистима на тлу Босне и Херцеговине, такође бележи своје присуство на Косову и Метохији. Забележено је да је њен оснивач Суданац Фатих ал Хасанеин у више наврата боравио на територији ове покрајине.

Вахабисти, или „борци за чисти ислам“, како сами себе често називају, полако и стрпљиво мењају идентитет албанске заједнице на Косову и Метохији. Полако али сигурно, ствара се нова генерација албанских муслимана са Косова и Метохије, која је отворена за повезивање са исламским земљама, и која тежи да буде део глобализованог исламског света. Припадници овог „виђења“ ислама темељно раде на потирању трагова које је историја на овом подручју оставила, стварајући свој крајњи циљ – „свет чистог ислама“. Саудијски новац и утицај „трансформисали су ово некад толерантно муслиманско друштво на ивици Европе у фронт исламског

33) Види: Фонд стратешке културе, ел. издање: <http://www.fsksr.rs/kljuca-rec/zajednicki-komitet-saudijske-arabije-za-pomoc-na-kosovu-i-eceniji/>, (11.10.2017.)

34) Оливер Потежица, *Вахабије, између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007. стр. 207.

екстремизма и гасовод за цихадисте“.³⁵⁾ „У последње две године полиција је идентификовала 314 становника Косова, укључујући двојицу бомбаша самоубица, 44 жене и 28 деце, који су отишли у иностранство да се придруже «Исламској држави», што уједно представља највећи број тзв. страних бораца по глави становника у Европи“.³⁶⁾ У новембру 2016, Косовске власти су ухапсиле 19 осумњичених за тероризам, тј. планирање напада на Косову и Албанију.³⁷⁾ Слични подаци могу се видети и у најновијем извештају Стејт Департмента (US Department of State), који говори да „опасност од насилног исламистичког екстремизма на Косову расте, те да „уз помоћ фондова страних организација које пропaгирају екстремистичке идеологије, насилне екстремне групе активно користе друштвене медије за ширење пропаганде и регрутовање следбеника“.³⁸⁾

ЗАКЉУЧАК

Процес успостављања и ширења екстремних исламистичких идеја који се балканским земљама „десио“ деведесетих година прошлог века, свакако да није заобишао ни простор Косова и Метохије. Приликом процењивања утицаја религијског фактора код Албанаца, нарочито је важно да се проблему не прилази са европоцентричног постхришћанског становишта поимања секуларизације и верског идентитета. Напротив, иако је Западни интервенционизам на овом примеру функционисао према „солидарности са националним правом на самоопредељење“.³⁹⁾ неопходно је указати на комплементарност односа између етничке и верске компоненте албанског идентитета.

Албанско вођство на КиМ деведесетих јесте било превасходно „огрунуто“ етничким обележјима. Тако је и тероризам тзв. Ослободилачке војске Косова у јужној српској покрајини имао наглашен етно-сепаратистички карактер. Међутим, иако мање уочљива,

35) Carlota Gall, *How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS, Extremist cleric secretive associations funded by Saudis and others have transformed a once-tolerant Muslim society into a font of extremism*, The New York Times, May 21, 2016.

36) Исто.

37) Robin Simcox, “European Islamist Plots and Attacks Since 2014 – and How the U.S. Can Help Prevent Them“, *Backgrounder*, No 3236, The Heritage Foundation, 2017, (1-14), str. 2.

38) U.S. Department of State, Chapter 2, *Country Reports: Europe - Kosovo, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism*, Country Reports on Terrorism, 2016.

39) Hannes Hofbauer, *Eksperiment Kosovo, Povratak kolonijalizma*, Albatros plus, Biblioteka Chronogram, Beograd, 2009, стр. 85.

јасно се профилисала и његова верска компонента. Исламистички екстремизам је спојку са терористичким чињењем имао преко муцахидске јединице „Абу Бекир Садик“, која је била саставни део тзв. ОВК. Кроз њено деловање се може уочити утицај глобалне исламистичке терористичке мреже будући да су је, поред Албанаца, сачињавали и страни борци из различитих исламских земаља.

Такође, експанзивно ширење вахабизма, као најзначајнијег кохезивног фактора укључивања косовских Албанаца у операције „Исламске државе“ на блискоисточним ратиштима, наилази на осуду и вођа Исламске верске заједнице Косова. Они отворено говоре како вахабизам представља значајну претњу националном покрету, те да је опаснији чак и од „великосрпских претензија“. Управо борба против национализма и секуларизма представља једну од најзначајнијих карактеристика вахабистичког учења. Из угла проповедника и практиканата овог најрадикалнијег сунитског огранка ислама, није нарочито важно да ли је национализам арапски, албански, турски или бошњачки. Разлике једино постоје у степену развоја матичних националних идентитета, те се у тој конотацији може говорити о рањивости ових друштава приликом интеракције са верском компонентом.

ЛИТЕРАТУРА

- Bax, Mart, „Religious regimes and state-formation“, Toward a research perspective, *Anthropological quarterly*, 60 (1), 1987.
- Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999.
- Gall, Carlota: *How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS, Extremist cleric secretive associations funded by Saudis and others have transformed a once-tolerant Muslim society into a font of extremism*, The NewYork Times, May 21, 2016.
- Гађиновић, Радослав, „Косово и Метохија – Изазови и одговори“, Тематски зборник: *Космет – Гордијев чвор*, (прир. Ј. Ћирић), Институт за упоредно право, Београд, 2008, (21-52).
- Gordon, Russell: *Behind Kosovo's Façade*, Интернет сајт: <http://www.serbianna.com/columns/gordon/004.shtml> 21/12/2016
- Деспотовић, Љубиша, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017.
- Деспотовић, Љубиша, *Српска геополитичка парадигма: прилози за заснивање примењене геополитике*, Сремски Карловци, Каирос, 2012.

- Dentile, Emilio, *Religije i politike, između demokratija i totalitarizma*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009.
- Ђорђевић, Владан, *Арнаути и велике силе*, Београд 1913.
- Елзесер, Јирген: *Дихад на Балкану – Како је дихад стигао у Европу (Свети ратници и тајне службе на Балкану)*, Београд, Јасен 2006.
- Ismajli, Rexhep, „Albanians and Southeastern Europe (Aspects of Identity)“, у: D. Janjić i S. Maliqi (eds.), *Conflict or Dialogue: Serbian-Albanian Relations and Integration of the Balkans*, Open University, Subotica, 1994.
- Јевтић, Мирољуб, „Прерастање албанског сецесионизма у антиалбански покрет“, *Страни правни живот*, (96-114).
- Јовановић, М. Јован, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд 1941.
- Потежица, Оливер, *Вехабије, између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007.
- Poulton, Hugh, Suha Taji-Farouki (ur), *Muslim identity and the Balkan state*, London: Hurst, 1997.
- Радонић Јован, *Римска Курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Српска академија наука, Одељење друштвених наука, књига 3, Београд, 1950.
- Sachedina, Abdulaziz Abdulhussein, *The Islamic Roots of Democratic Pluralism*, Oxford University Press, 2001.
- Симеуновић, Драган: *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009.
- Симић, Предраг, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517> (21/12/2016.)
- Simcox Robin, *European Islamist Plots and Attacks Since 2014 – and How the U.S. Can Help Prevent Them*, Backgrounder, No 3236, The Heritage Foundation, 2017.
- Стојанчевић, Владимир, *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Београд, 1971.
- Суботић, Милован, *Екстремизам под окриљем религије – исламистички екстремизам на примерима БиХ и Р. Србије*, Медија центар Одбрана и Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2015.
- Суботић, Милован, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља“, *Поља геополитике – зборник радова*, (приредили Љ. Деспотовић, В. Конатар), Култура – полис: Факултет за европске правно политичке студије, Нови Сад, 2017, (215-229).
- U.S. Department of State, Chapter 2, *Country Reports: Europe - Kosovo, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism*, Country Reports on Terrorism, 2016.
- Тричковић, Р, „У сусрет најтежим искушењима: XVII век“, у: *Косово и Метохија у српској историји*, Београд, 1989.

Фонд стратешке културе, ел. издање: <http://www.fsksrb.ru/kljucna-rec/zajednicki-komitet-saudijske-arabije-za-pomoc-na-kosovu-i-ceceniji/> 11/10/2017

Hofbauer, Hannes, *Eksperiment Kosovo, Povratak kolonijalizma*, Albatros plus, Biblioteka Chronogram, Beograd, 2009.

Milovan R. Subotic

THE CONFLICT POTENTIAL OF SUPPRESSED ISLAMIST EXTREMISM IN KOSOVO AND METOHIJA

Resume

The process of expansion of extremist Islamic ideas which “happened” to the Balkan states in the 1990s, certainly did not bypass the Kosovo and Metohija area. Truly, if we could make a parallel with the established Islamist extremism in the Bosnia and Herzegovina, there are some distinct differences. Among Albanians in Kosovo and Metohija the situation is different related to Bosnia and Herzegovina, bearing in mind that the sense of ethnic affiliation is more expressed, which does not mean that the other one is negligible. On contrary, there is clearly noticeable aspiration for strengthening the religious identity. Through analysis of the Islamization process of this region, it is clear that with Islamization the Albanian colonization of Serbian lands got the expansionist character. As for the estimation of the influence of religion at Kosovo Albanians, it is especially important to approach the issue not from Eurocentric and post-Christian viewpoint of secularization and religious identity. On contrary, it is necessary to point out one continuous and nuanced relationship between the ethnic and religious component of Albanian identity. The terrorism of the so-called Kosovo Liberation Army (KLA) in southern Serbian province had emphasized its ethnic separatist character. However, although less visible, its religious component was clearly profiled. Islamist extremism had its connection with the terrorist actions through Mujahideen unit called “Abu Bakr al-Siddiq”, which was integral part of the so-called KLA. Through its actions, we could notice the influence of global Islamist terrorist network, because, besides Albanians, it was made of foreign fighters from different Islamic countries. Furthermore, this paper analyzes the manners in which, under the hood of humanitarian activism, the expansive spreading of Wahhabism as the most important factor of Kosovo Albanians inclusion within the operations of the “Islamic State” at the Middle East battlefields, is done, which is condemned